

Tadeusz Marszał*

ROZMIESZCZENIE I TYPY WYSOKOTOWAROWYCH GOSPODARSTW ROLNYCH W GMINIE SZADEK**

Gmina Szadek posiada bardzo korzystne warunki dla rozwoju produkcji rolnej, o czym może świadczyć wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, który w 100-punktowej skali osiąga wartość 73 pkt., co plasuje tę jednostkę na pierwszym miejscu w regionie sieradzkim.¹ Decydują o tym zarówno bardzo dobre warunki glebowe i topograficzne jak i korzystne stosunki wodne. Wybitnie rolniczy charakter gminy potwierdza struktura zatrudnienia — spośród ponad 4 tys. osób czynnych zawodowo około 80% (tj. ponad 3 tys.) znajduje zatrudnienie w rolnictwie.

W strukturze własności gruntów rolnych dominuje własność indywidualna — ponad 96% użytków znajduje się w rękach prywatnych. Spółdzielnie produkcyjne, funkcjonujące w sołectwach: Boczki, Przatów i Wola Łobudzka, dysponują zaledwie niecałymi 3% (290 ha), zaś Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa nieco ponad 1% powierzchni użytków rolnych gminy.²

Na tle niekorzystnej w wielu regionach kraju struktury agrarnej, gmina Szadek, w której średnia wielkość gospodarstwa

* Tadeusz Marszał jest profesorem Uniwersytetu Łódzkiego, kierownikiem Zakładu Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej

** W artykule tym wykorzystano materiały zebrane i zestawione w pracy magisterskiej Konrada Karasińskiego *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna* wykonanej w latach 2000–2002 w Zakładzie Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej UŁ (promotor: prof. dr hab. T. Marszał).

¹ Por. M. Jastrzębski, T. Iwańcz, *Przyrodnicze uwarunkowania produkcji rolnej woj. sieradzkiego*, IUNG, Puławy 1977

² Są to głównie tereny po byłych PGR-ach dotychczas przez nikogo nie wykupione.

wynosi 7,8 ha, nie wygląda najgorzej. Przeważają gospodarstwa o powierzchni 5-10 ha, których udział w ogólnej liczbie gospodarstw sięga 41%. Prawie równie wysoki, bo wynoszący 36%, jest udział gospodarstwa małych (do 5 ha), zaś na gospodarstwa o powierzchni ponad 10 ha przypada 23% (w tym 6% o powierzchni ponad 15 ha).

Poziom mechanizacji rolnictwa w gminie Szadek nie odbiega od średniego wyposażenia w maszyny i urządzenia rolnicze gospodarstw w regionie sieradzkim. Pod względem melioracji ocena gminy wypada pozytywnie — ponad 3/4 użytków rolnych (tj. ponad 8 tys. ha) ma uregulowane stosunki wodne, zaś pozostała 1/4 to tereny o przewadze gleb piaszczystych, częściowo sukcesywnie przeznaczanych pod zalesienie.

Przedmiotem dalszych rozważań w tym artykule będzie grupa największych gospodarstw w gminie szadkowskiej, charakteryzujących się wysoką towarowością produkcji. W literaturze brak jest jasnych kryteriów wydzielenia gospodarstw wysokotowarowych. Najlepszym miernikiem byłyby wartości produkcji sprzedanej, jednak jest to miernik trudno dostępny. Dlatego przy selekcji gospodarstw posłużono się dwoma wyznacznikami, a mianowicie: powierzchnią gospodarstw oraz opinią specjalistów od rolnictwa zatrudnionych w lokalnej administracji samorządowej. Tą drogą spośród ogólnej liczby 1441 gospodarstw rolnych w gminie Szadek wytypowano 37 o największej towarowości.

Rozmieszczenia i ogólna charakterystyka gospodarstw wysokotowarowych

Analiza rozmieszczenia gospodarstw wysokotowarowych wskazuje na nierównomierny ich rozkład w przestrzeni gminy — prawie całkowity brak takich jednostek w zachodniej jej części, przy wyraźnej koncentracji w sołectwach położonych na wschodzie i północy (rys. 1). Największa liczba gospodarstw dużych znajduje się w sołectwach Przatów (4 gospodarstwa), Karczówek, Prusinowice i Wilamów (po 3) oraz Rzepiszew, Kobyla Miejska, Wola Krokocka, Tarnówka i Górna Wola (po 2). Aż 8 gospodarstw ma swoją siedzibę w Szadku. Z drugiej strony na terenie 17 sołectw nie ma żadnego takiego gospodarstwa.

Rys. 1 Rozmieszczenie gospodarstw wysokotowarowych w gminie Szadek w 2002 r. wg siedziby użytkownika

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Karasińskiego, *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, 2002

Struktura agrarna analizowanej grupy gospodarstw wykazuje znaczne zróżnicowanie — są tu zarówno gospodarstwa tylko nieco przekraczające powierzchnię 20 ha jak i wielokrotnie większe. W większości przypadków powierzchnia gruntów gospodarstw według rejestru w urzędzie gminnym nie pokrywa się z faktycznie użytkowaną powierzchnią deklarowaną przez samych rolników.³ Przyczyną tego jest fakt, że w rejestrze gruntów znajduje odbicie obrót ziemią potwierdzony notarialnie, natomiast wielu gospodarzy rezygnuje z zawarcia aktu notarialnego (ze względu duże koszty). Część rolników (sprzedających bądź wdzierżwiających grunty)

³ Spośród 37 ankietowanych gospodarstw, w przypadku aż 30 zanotowano rozbieżności między formalnie i faktycznie użytkowaną powierzchnią gruntów.

nie rejestruje zmian w urzędzie gminnym, obawiając się utraty prawa do pobierania renty lub emerytury.

Łącznie 37 ankietowanych gospodarstw rolnych (2,6% ogólnej liczby gospodarstw w gminie) zajmowało powierzchnię 1059 ha, co stanowiło około 1/10 wszystkich użytków rolnych w gminie Szadek. Większość gospodarstw zaliczonych do grupy wysokotowarowych, dysponowała stosunkowo ograniczoną (poniżej 50 ha) powierzchnią użytków rolnych. Jedyne 5 gospodarstw przekraczało granicę 50 ha, przy czym ponad 100 ha liczyły dwa gospodarstwa (tab.1). Trudno nie zauważyć, że rozmiary największych gospodarstw w gminie szadkowskiej daleko odbiegały od standardów nie tylko krajów Europy zachodniej, ale także zachodnich regionów naszego kraju.

Tabela 1. Powierzchnia faktyczna* gospodarstw wysokotowarowych w gminie Szadek w 2002 r. (w nawiasie podano powierzchnię wg wyciągu z rejestru gruntów).

Miejscowość	Powierzchnia gospodarstwa (ha)
1	2
- Antonin, soł. Rzepiszew (A)	36,6 (19,1)
- Antonin, soł. Rzepiszew (B)	34,0 (29,8)
- Choszczewo (A)	39,0 (38,3)
- Choszczewo (B)	26,2 (11,7)
- Górna Wola (A)	30,7 (12,6)
- Górna Wola (B)	39,8 (35,4)
- Karczówek (A)	19,3 (25,2)
- Karczówek (B)	16,8 (14,8)
- Karczówek (C)	35,7 (23,2)
- Kobyła Miejska (A)	24,6 (14,6)
- Kobyła Miejska (B)	24,9 (17,4)
- Krokocice	27,4 (23,1)
- Prusinowice (A)	25,4 (16,7)
- Prusinowice (B)	18,7 (18,8)
- Prusinowice (C)	269,4 (74,5)
- Przatów (A)	25,2 (18,8)
- Przatów (B)	19,6 (14,5)
- Przatów (C)	29,6 (11,3)
- Przatów (D)	34,7 (13,4)
- Reduchów	41,1 (31,5)
- Szadek (A, Glinianki)	99,1 (36,7)

Tabela 1 (cd.)

1	2
- Szadek (B, Krucica)	22,7 (23,1)
- Szadek (C, Osiny)	49,8 (11,7)
- Szadek (D, Osiny)	40,4 (27,4)
- Szadek (E, Osiny)	30,1 (27,1)
- Szadek (F)	22,0 (31,5)
- Szadek (G)	159,5 (40,1)
- Szadek (H, Szosa Uniejowska)	59,7 (53,8)
- Tarnówka (A)	25,2 (15,6)
- Tarnówka (B)	25,1 (0,2)
- Wielka Wieś	35,3 (9,4)
- Wilamów (A)	27,8 (13,7)
- Wilamów (B)	25,1 (19,1)
- Wilamów (C)	26,3 (9,5)
- Wola Krokocka (A)	25,0 (25,0)
- Wola Krokocka (B)	29,7 (29,8)
- Wola Łobudzka	85,7 (85,2)

* według deklaracji właścicieli

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Karasińskiego, *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, 2002

Kolejną cechą charakterystyczną badanej grupy gospodarstw jest znaczący udział gruntów dzierżawionych. Tylko co szóste duże gospodarstwo w gminie szadkowskiej nie korzystało z dzierżawy terenów; z reguły im większe gospodarstwo, tym większy odsetek gruntów nie będących własnością ich użytkownika (tab. 2).

Tabela 2. Udział gruntów dzierżawionych w ogólnej powierzchni gospodarstw wysokotowarowych w gminie szadkowskiej w 2001 r.

Udział gruntów dzierżawionych w ogólnej powierzchni gospodarstwa (%)	< 10	11-20	21-30	31-40	41-50	> 50
Liczba gospodarstw	7	4	10	6	3	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Karasińskiego, *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, 2002

Dodatkowym niekorzystnym elementem jest duże rozdrobnienie użytkowanych gruntów. Wprawdzie średnia

powierzchnia działki wynosiła około 4,4 ha, ale wiele działek było znacznie mniejszych. Największym rozproszeniem gruntów charakteryzowały się gospodarstwa największe — w niektórych przypadkach grunty były porzucane w przestrzeni całej gminy, często w odległości kilku (nawet do 10) kilometrów. Stosunkowo największe skupienie gruntów (w promieniu 1 km) było charakterystyczne dla gospodarstw zlokalizowanych w Woli Krokockiej, Kobylki Miejskiej, Antoninie, Krucicy i Wielkiej Wsi.

Spośród 37 ankietowanych gospodarstw zaledwie 7 uprawiało grunty na nie więcej niż 5 działkach; jednocześnie 25 gospodarstw dysponowało gruntami podzielonymi na co najmniej 10 działek (tab. 3).

Tabela 3. Struktura rozdrobnienia gruntów gospodarstw wysokotowarowych w gminie szadkowskiej w 2002 r.

Liczba użytkowanych działek	<5	6-10	11-15	16-20	>20
Liczba gospodarstw	7	5	16	5	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Karasińskiego, *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, 2002

W ankietowanych gospodarstwach wysokotowarowych zamieszkiwało łącznie 188 osób, zaś liczebność poszczególnych gospodarstw domowych wahała się od 2 do 9 osób (tab. 4). Analizowana grupa ludności wykazywała następujące cechy:

- korzystną strukturę wiekową (ponad 55% to osoby poniżej 30 roku życia) i znaczący udział osób w wieku produkcyjnym (ponad 60%), spośród których tylko 2/3 znajduje zatrudnienie w gospodarstwach rolnych;
- niski wskaźnik feminizacji (83 kobiety na 100 mężczyzn, w porównaniu z 102 średnio w gminie szadkowskiej);
- dość niski średni poziom wykształcenia (większość osób posiadała wykształcenie podstawowe, tylko 5 osób legitymowało się wykształceniem wyższym, przy czym wszystkie były zatrudnione poza rolnictwem);
- niezłe przygotowanie zawodowe głównych użytkowników gospodarstw rolnych, wśród których przeważały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (38%) i średnim

(35%); większość miała tytuł technika rolnika lub posiadała ukończone kursy zawodowe.

W większości szadkowskich gospodarstw wysokotowarowych nie korzystano z najmniejszej siły roboczej. Pracowników najemnych, przeważnie do prac sezonowych, zatrudniały jedynie największe gospodarstwa. Stosunkowo niewielu pracowników było zatrudnionych na stałe.

Tabela 4. Liczebność gospodarstw domowych

Liczba osób w gospodarstwie domowym	2	3-4	5-6	7 i więcej
Liczba gospodarstw	2	12	15	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Karasińskiego, *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, 2002

W zakresie podstawowych maszyn i urządzeń rolniczych analizowana grupa gospodarstw wykazuje tylko nieznacznie lepsze wyposażenie niż średnio w całej gminie.⁴ Jednak w zakresie takich maszyn jak kombajny, agregaty czy saszarki wyposażenie w gospodarstwach dużych jest znacznie lepsze (tab. 5).

Większość drogiego sprzętu specjalistycznego skupia się w gospodarstwach największych obszarowo o czym decydują zarówno potrzeby jak i zdolności nabywcy właścicieli.

Tabela 5. Park maszynowy (wybrane maszyny i urządzenia) w gospodarstwach wysokotowarowych w gminie szadkowskiej w 2001 r.

Rodzaj maszyn i urządzeń	Liczba	Liczba gospodarstw wyposażonych w dane urządzenie	Liczba na 1 gospod.	Liczba ha na 1 maszynę (urządzenie)
1	2	3	4	5
Ciągnik	101	37	2,7	10,5
Kombajn zbożowy	22	22	0,6	48,1
Kombajn okopowy	31	30	0,8	34,2
Kultywatory	47	37	1,3	22,5
Glebożyzarki	13	13	0,4	81,5

⁴ Np. w gminie na 1 ciągnik średnio przypada 11,5 ha podczas gdy w gospodarstwach wielkotowarowych 10,5 ha

Tabela 5. (cd.)

1	2	3	4	5
Siewniki	43	35	1,2	24,6
Agregat uprawowy	15	14	0,4	70,6
Sadzarka	5	5	0,1	211,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Karasińskiego, *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, 2002

Typy gospodarstw wysokotowarowych

Syntetyczny obraz struktury produkcji rolniczej w gospodarstwach wysokotowarowych gminy szadkowskiej daje analiza nastawienia gospodarczego, pozwalająca wydzielić typy gospodarstw w zależności od kierunków realizowanej produkcji (tab. 6).

Na podstawie powyższej typologii i analizy materiałów źródłowych można wysnuć m.in. następujące spostrzeżenia:

- wśród dużych gospodarstw szadkowskich przeważają gospodarstwa o nastawieniu hodowlanym (65%);
- spośród gospodarstw nastawionych na hodowlę (24 gospodarstwa) główną grupą gospodarczą stanowi przede wszystkim trzoda chlewna (15 gospodarstw), także znaczący jest udział gospodarstw nastawionych na hodowlę bydła (8 gospodarstw);
- w gospodarstwach, w których wiodącą gałęzią był chów trzody chlewnej można zauważyć ścisły związek między hodowlą a produkcją roślinną, głównie uprawą zbóż⁵ — spasanie własnych zbóż paszowych sprawia, że w gospodarstwach tego typu poziom towarowości produkcji roślinnej oscyluje w granicach 20-30% wartości produkcji sprzedanej; gospodarstwa te, w większości zlokalizowane we wschodniej i w centralnej części gminy, cechowały się wysokim poziomem intensywności produkcji;
- gospodarstwa w których główną grupą hodowlaną było bydło były mniejsze obszarowo (20-30 ha), w większości położone

⁵ Wysokie ceny pasz powodują nastawnie takich gospodarstw na samowystarczalność w produkcji zbóż paszowych.

w północnej i wschodniej części gminy, z dużym udziałem gruntów własnych (średnio ok. 80%), o wysokiej intensywności gospodarowania, nastawione na produkcję mleka (produkcja żywca wołowego była celem pobocznym) i stosunkowo dużej towarowości uzupełniającej produkcji roślinnej (średnio w granicach 50%);

Tabela 6. Typy gospodarstw wysokotowarowych w gminie szadkowskiej w 2001 r.

Gospodarstwo	Kierunek nastawienia produkcji	System użytkowania ziemi	System hodowli zwierząt	Intensywność
1	2	3	4	5
Antonin, soł. Rzepiszew (A)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	mała
Antonin, soł. Rzepiszew (B)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	b. wysoka
Choszczewo (A)	hodowlany	zbożowy	bydło	b. wysoka
Choszczewo (B)	hodowlany	okopowy	bydło	b. wysoka
Górna Wola (A)	hodowlany	zbożowy	bydło	b. wysoka
Górna Wola (B)	roślinny	zbożowy	-	mała
Karczówek (A)	hodowlany	zbożowy	drób (+ trzoda)	b. wysoka
Karczówek (B)	roślinno-hodowlany	zbożowy	drób	mała
Karczówek (C)	roślinny	zbożowy	drób	b. mała
Kobyła Miejska (A)	hodowlany	wielostronny	bydło	wysoka
Kobyła Miejska (B)	hodowlany	zbożowy (+ okop)	bydło (+ trzoda)	b. wysoka
Krokocice	hodowlany	wielostronny	bydło	średnia
Prusinowice (A)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	wysoka
Prusinowice (B)	hodowlany	wielostronny	bydło	b. wysoka
Prusinowice (C)	roślinny	zbożowy	-	b. mała
Przatów (A)	roślinny	wielostronny	trzoda chlewna	mała
Przatów (B)	roślinny	zbożowy	drób	b. mała
Przatów (C)	hodowlany	zbożowy	bydło	b. wysoka
Przatów (D)	roślinny	zbożowy	-	mała

Tabela 6. (cd.)

1	2	3	4	5
Reduchów	hodowlany	wielostronny	trzoda chlewna	b. wysoka
Szadek (A, Glinianki)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	b. wysoka
Szadek (B, Krucica)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	b. wysoka
Szadek (C, Osiny)	roślinny	zbożowy	-	b. mała
Szadek (D, Osiny)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	b. wysoka
Szadek (E, Osiny)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	średnia
Szadek (F)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	b. wysoka
Szadek (G)	roślinny	zbożowy	trzoda chlewna	b. wysoka
Szadek (H, Szosa Uniejowska)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	mała
Tarnówka (A)	roślinny	zbożowy	trzoda chlewna	mała
Tarnówka (B)	roślinny	zbożowy	trzoda chlewna	mała
Wielka Wieś	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	wysoka
Wilamów (A)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	wysoka
Wilamów (B)	hodowlany	wielostronny	trzoda chlewna	mała
Wilamów (C)	roślinny	zbożowy	-	średnia
Wola Krokocka (A)	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	b. wysoka
Wola Krokocka (B)	roślinny	zbożowy	trzoda chlewna	średnia
Wola Łobudzka	hodowlany	zbożowy	trzoda chlewna	b. wysoka

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Karasińskiego, *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, 2002

- wśród gospodarstw nastawionych na produkcję roślinną (12 gospodarstw) prawie wszystkie charakteryzował zbożowy kierunek użytkowania ziemi;
- większość gospodarstw nastawionych na produkcję zbóż posiadała w swoim asortymencie uzupełniające grupy gospodarcze, takie jak chów trzody chlewnej, czy hodowla drobiu; są to gospodarstwa w większości gorzej prosperujące, o mało intensywnym systemie produkcji i bardzo zróżnicowanym poziomie towarowości produkcji roślinnej (30–90%), ale jednocześnie wysokiej towarowości produkcji zwierzęcej (przekraczającej 90%);
- część gospodarstw o nastawieniu roślinnym nie posiadało uzupełniających grup gospodarczych i w ich przypadku towarowość produkcji roślinnej wahała się w granicach 70–100%; w gospodarstwach tych ponad 80% użytków rolnych obsiewana była zbożami, stosunkowo niski był poziom intensywności gospodarowania, w niektórych występowała niewielka hodowla bydła.

Powiązania rynkowe (zbyt)

Istotną rolę w wymianie towarowej między rolnictwem a odbiorcami płodów rolnych pełni Agencja Rynku Rolnego, jednak na terenie gminy szadkowskiej znajduje się tylko jedna placówka, która zawarła umowę z tą instytucją, a mianowicie młyn zbożowy na Nowym Mieście. Pomimo tego większość towarów rolnych pochodzenia roślinnego opuszczających szadkowskie gospodarstwa wysokotowarowe sprzedawana jest na terenie gminy (tab. 7).

Tabela 7. Kierunki zbytu produkcji roślinnej gospodarstw wysokotowarowych w gminie szadkowskiej w 2001 r.

Kierunek	Grupa towarowa		
	zboża	ziemniaki	Buraki cukrowe
Miasto i gmina Szadek	1354 ton	565 ton	50 ton
Zduńska Wola	70 ton	-	-
Sieradz	190 ton	130 ton	220 ton
Konin	-	-	280 ton
Otok	-	210 ton	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Karasińskiego, *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, 2002

Okolo 84% zboża przeznaczonego na sprzedaż trafia na rynek lokalny, zaś największymi odbiorcami są młyny szadkowskie i gorzelnia w Prusinowicach. Sytuacja wygląda podobnie ze zbytem ziemniaków, natomiast całkiem odmiennie w przypadku buraków cukrowych, których tylko 9% pozostawało w obrębie gminy (większość trafiała do Konina i Sieradza).

Wyraźnie inne są kierunki zbytu produktów pochodzenia zwierzęcego (tab.8). Mleko dostarczane jest do Okręgowych Spółdzielni Mleczarskich: OSM Łódź i OSM Sieradz. Łącznie obie te spółdzielnie skupują od ankietowanej grupy gospodarstw 620 tys. litrów rocznie (w tym 65% trafia do OSM w Łodzi), przy czym mleczarnie odbierają mleko od producentów we własnym zakresie.

Tabela 8. Kierunki zbytu wybranych produktów pochodzenia zwierzęcego z gospodarstwach wysokotowarowych gminy szadkowskiej w 2001 r.

Kierunek zbytu	Towar			
	żywiec rzeźny (tony)	mleko (tys. litrów)	gęsi (tys. sztuk)	jaja gęsie (tys. sztuk)
miasto i gmina Szadek	228	-	-	-
Polków, gm. Zduńska Wola	51	-	-	-
Sieradz	-	210	-	-
Choropia Mała, gm. Sieradz	27,5	-	-	-
Chorzeszów, gm. Wodzierady	41	-	-	-
Łask	22	-	-	-
Łódź	-	410	-	-
Tomaszów Maz.	-	-	3	-
Ostrów Wlk., woj. wielkopolskie	-	-	-	30
Grabów, woj. opolskie	-	-	-	50
Dębica, woj. podkarpackie	-	-	5,5	-
Czechy	14	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Karasińskiego, *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, 2002

Łączna sprzedaż żywca w gospodarstwach wysokotowarowych wynosiła 383 tony rocznie, z czego prawie 60% trafiało do masarni w Szadku, a także do kilku mniejszych prywatnych ubojni na terenie gminy.

Część produkcji sprzedawano w gminach ościennych, gdzie największymi odbiorcami były ubojnie w Chorzeszowie (gm. Wodzierady) i Polkowie (gm. Zduńska Wola), a także w Łasku i Choropii Małej (gm. Sieradz), a nawet Czechach. Odbiorcą produkcji drobiarskiej były zakłady w Tomaszowie Mazowieckim i Dębicy (gęsi) oraz Garbowie, woj. opolskie i Ostrowie Wielkopolskim (jaja).

Wnioski

Na tle powyższych rozważań dotyczących gospodarstw wysokotowarowych oraz w nawiązaniu do informacji zamieszczonych w przeprowadzonej wśród rolników ankiecie nasuwają się następujące wnioski o charakterze ogólnym:

- gmina Szadek ma niezwykle korzystne warunki zarówno przyrodnicze (gleby, ukształtowanie terenu, stosunki wodne), jak i pozaprzyrodnicze (tradycja, położenie w obszarze aglomeracji) dla rozwoju produkcji rolnej. Choć niewątpliwie predysponuje to ten region do specjalizacji w tym dziale gospodarowania to dziś sprzyjające warunki dla rozwoju rolnictwa nie są wykorzystane w sposób pełny i właściwy;
- rolnictwo wysokotowarowe istnieje w gminie Szadek w formie szczątkowej i zaledwie kilka gospodarstw prowadzi działalność produkcyjną na większą skalę. Rozwój rolnictwa wysokotowarowego wymaga między innymi poprawy struktury agrarnej (scalanie gruntów) i wzrostu powierzchni gospodarstw;
- istotna dla przyszłości rolnictwa w gminie może być polityka rolna władz samorządowych. Powinien zostać przygotowany, w uzgodnieniu z wiodącymi producentami, dokument formułujący założenia i kierunki takiej polityki w okresie najbliższych kilkunastu lat, określający narzędzia i środki służące tak przekształceniom organizacyjnym w samym rolnictwie jak i w jego otoczeniu. Główne cele takiego programu działania powinny zakładać z jednej strony

wzmocnienie i rozwój sektora gospodarstw wysokotowarowych w regionie, a z drugiej rozwój gospodarstw nastawionych na intensywny typ gospodarowania;

- dla pomyślnego rozwoju produkcji rolnej niezbędny jest rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego na terenie gminy, które zabezpieczałoby możliwość zbytu nieprzetworzonych produktów rolnych. Polityka władz lokalnych powinna stymulować rozwój takich inwestycji. Równie wiele zależy od inicjatywy samych rolników, którzy łącząc się w grupy producencie (tak jak to ma miejsce w krajach Unii Europejskiej) mogliby podejmować wspólne inwestycje w dziedzinie obrotu i przetwórstwa towarów rolno-spożywczych.

Literatura:

Jastrzębski M., Iwańcz T., *Przyrodnicze uwarunkowania produkcji rolnej woj. sieradzkiego*, IUNG, Puławy 1977

Karasiński K., *Rolnictwo wyspecjalizowane i wysokotowarowe w gminie Szadek — analiza geograficzna*, praca magisterska wykonana w Zakładzie Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej UŁ (promotor: prof. Tadeusz Marszał), 2002